

DELCS – Distance Education for Librarians: Creating an Information-Competent Society / Distanční vzdělávání knihovníků: Tvorba informačně kompetentní společnosti

Audronė Glosienė

Komunikační fakulta Vilniuské univerzity, Litva
e-mail: audra.glosiene@KF.VU.LT

Dnes může málokdo z profesionální komunity na celém světě pochybovat o potřebě nových dovedností, zvláště v oblasti týkající se používání informačních a komunikačních technologií. Ale názory na to, jak tyto dovednosti rozvíjet a jak zabezpečit nepřetržitý odborný růst a vzdělávání, se mohou lišit podle jednotlivých zemí. Tento článek popisuje projekt DELCIS, který si klade za cíl vytvořit program distančního vzdělávání pro knihovníky v Litvě a Lotyšsku.

Základy

V roce 2000 iniciovala Komunikační fakulta Vilniuské univerzity dvouletý projekt *DELCS: Distance Education for Librarians: Creating an Information-Competent Society*. Tento projekt je řešen s podporou programu Evropské unie Leonardo da Vinci. (Obsah tohoto projektu však nutně neodráží postoje Evropského společenství, základy koordinované podpory programu Evropské unie Leonardo da Vinci a nepředpokládá žádnou odpovědnost z jejich strany).

Nepřetržitě odborné vzdělávání knihovníků a informačních specialistů v Litvě je zajišťováno především těmito třemi institucemi: Komunikační fakultou Vilniuské univerzity (Faculty of Communication, Vilnius University), Střediskem pro vzdělávání kulturních pracovníků (Centre for the Training of Cultural Administrators) a Národní knihovnou Litvy Martina Mažvydase. V roce 1999 bylo na Komunikační fakultě spojenými silami všech tří výše uvedených institucí a s podporou Open Society Institute v Budapešti zřízeno Integrované vzdělávací středisko (Integrated Training Centre). V březnu 2000 zpracovala Komunikační fakulta přehled potřeb nepřetržitého vzdělávání ve všech typech litevských knihoven. Z 900 respondentů více než 75 % označilo informační a komunikační technologie a dovednosti práce s Internetem jako vrcholně důležité a urgentně potřebné pro provozování moderních knihovních služeb. Program Integrovaného vzdělávacího střediska byl vytvořen s vědomím těchto potřeb, ale kapacita prezenčního a názorného vzdělávání nebyla dostatečná, aby dokázala uspokojit všechny, kteří se vzdělávacích kurzů chtěli účastnit. Čelili jsme nutnosti hledat jiné a pokročilejší způsoby školení a zajistit lepší dostupnost nepřetržitého vzdělávání. Distanční vzdělávání bylo jednou z těchto možností.

Naše záměry velmi dobře vyhovovaly podmínkám veřejné soutěže programu Evropské unie Leonardo da Vinci,

kteřý sledoval „zlepšenou dostupnost k celoživotnímu vzdělávání a lepší kvalitu odborné výchovy prostřednictvím celoživotního vzdělávání pomocí využití informačních a komunikačních technologií, distančního vzdělávání atp.“ Distanční vzdělávání nebylo novým jevem na Vilniuské univerzitě, neboť Distanční vzdělávací centrum zde působí od roku 1998. Bylo založeno z prostředků programu Evropské unie PHARE a prostředků litevského Open Society Fund. Komunikační fakulta Vilniuské univerzity byla jednou z prvních fakult, které nabídly plný MA program (v oblasti Mezinárodní komunikace) způsobem distančního vzdělávání. Tato instituce má také zkušenost s účastí v mezinárodních projektech a má též příslušný potenciál vyučujících. Všechny tyto faktory a předpoklady vytvořily podmínky pro nový projekt DELCIS.

Idea a cíle projektu

DELCS je založen na prosté myšlence, že přítomnost technologií nemá smysl, pokud lidé nemají potřebné dovednosti k jejich používání. Dnešní knihovny umožňují veřejný přístup k informačním a komunikačním technologiím a vychovávají konečné uživatele. Především pak veřejné knihovny mají dobrou pozici při šíření informační gramotnosti mezi obyvatelstvem. Tímto způsobem přispívají k vytváření informační společnosti přímo na místě, protože se opírají o existující infrastrukturu, organizační dovednosti a praxi v poskytování informací (i když hlavně tradičními způsoby) a o svou reputaci přirozených středisek obcí pro šíření informací, vzdělávání a kultury, přičemž se obracejí na široké spektrum skupin uživatelů. Aby mohli působit jako poskytovatelé dovedností v oblasti informačních a komunikačních technologií, musí knihovníci nejprve získat odpovídající znalosti sami a mít možnost tyto dovednosti neustále zdokonalovat. Hlavním cílem projektu DELCIS je pak vytvořit program distančního vzdělávání zaměřený na informační a komunikační technologie jako integrální součásti nepřetržitého vzdělávání knihovníků a informačních pracovníků v Litvě a Lotyšsku.

Partnerství

Obrovskou výhodou projektu a silným předpokladem efektivnosti šíření znalostí je rozsáhlá a heterogenní síť partnerů. Jde o 10 různých institucí: 4 univerzity se vzdělávacími programy pro informační profesionály, 3 veřejné knihovny, které již mají zkušenosti jak v aplikaci moderních informačních a komunikačních technologií ve své práci, tak i ve svých vzdělávacích aktivitách, 2 soukromé podniky působí-

cí v oblasti informačních a komunikačních technologií, konzultačních činností a odborné přípravy a 1 nestátní společnost pro poskytování vzdělávání, reprezentující typově spojení univerzit a soukromých společností z různých evropských zemí.

Partneři projektu jsou představeni na webovské stránce DELCIS <http://www.economicsoftware.ro/delcis1/>. Toto partnerství vyhovuje nejen mezisektorovým požadavkům, ale i evropským nárokům, což je reprezentováno sedmi zeměmi z různých evropských regionů: východní Evropa / Pobaltský region (Litva, Lotyšsko a Estonsko), severní Evropa (Dánsko), západní Evropa (Velká Británie) a jižní Evropa (Řecko a Rumunsko).

Aktivity a výsledky

Projekt byl realizován využitím tří kurzů distančního vzdělávání, zaměřených na dovednosti z oblasti informačních a komunikačních technologií, které byly vytvořeny městskými knihovnami v Århusu (Dánsko) a adaptovány v Litvě a Lotyšsku. Někdo by se mohl zeptat, proč právě dánské kurzy byly vybrány jako model, neboť v Evropě existují i další dobré příklady kurzů distančního vzdělávání, například kurzy nabízené Bertelsmannovou nadací http://www.bibweb.de/bib_doorpage.html nebo Telekurzy na Fachhochschule Hannover <http://telekurs.fh-hannover.de> v Německu.

Dánské kurzy byly vybrány, protože se velmi hodily pro naše účely a protože jsou velmi kvalitní. Jsou to kurzy vytvořené knihovnicí; jsou otestovány a vyhodnoceny více než 250 knihovnicí, kteří navštěvovali kurzy distančního vzdělávání v systému městských knihoven v Århusu od roku 1988. Výukový materiál je neustále revidován a aktualizován, takže jeho kvalita je zajištěna. Kurzy jsou k dispozici jen elektronicky, neexistují v papírové formě, protože jejich hlavní obsah – Internet – se mění sám velmi rychle.

Zkušenost a odborné znalosti dánských kolegů byly velice užitečné a významné. Poskytli konzultace a školení těm litevským a lotyšským vysokoškolským pedagogům, kteří se zapojili do adaptace kurzů distančního vzdělávání, a také litevským a lotyšským knihovnicím, kteří se zúčastnili testování a vyhodnocení materiálů o distančním studiu.

Když jsme hledali co nejlepší vzdělávací strategii pro naše země, rozhodli jsme se nejen přeložit kurzy z dánštiny do litevštiny a lotyštiny, ale také upravit je pro místní podmínky a zaměřit je na místní potřeby přidáním národních příkladů, případů, odkazů, vyhledávacích služeb a materiálů.

Během prvního roku projektu jsme upravili tři kurzy distančního vzdělávání pro litevské a lotyšské knihovnicí v našich národních jazycích: *Základy Internetu*, *Internet pro pokročilé* a *Tvorba webových stránek*. Celkem to bylo 21 lekcí, rovnajících se 820 stranám výukového materiálu. Kurzy jsou prezentovány ve virtuálním školicím prostředí WebCT (<http://distance.nsc.vu.lt/>). Heslo je vyžadováno).

Každý kurz začíná úvodním „skutečným“ setkáním instruktorů a účastníků kurzu a poté pokračuje formou elektronické pošty a elektronických konferencí. Každá lekce končí 8–10 úlohami, které jsou řešeny na úrovni webového rozhraní. Účastníci získávají zpětnou vazbu od instruktorů a mohou také nahlédnout do navržených odpovědí.

Kurz *Základy Internetu* se skládá z devíti lekcí a je navržen k rozvoji profesionálních vyhledávacích dovedností na Internetu. Pokrývá témata jako:

- Úvod do Internetu
- Prohlížeče
- Vyhledávací nástroje
- Metavyhledávací služby a jumpstations
- Elektronické časopisy a noviny
- Vyhodnocování Internetových zdrojů

V rámci kurzu *Internet pro pokročilé*, který se skládá ze čtyř lekcí, se účastníci učí využívat různé formy elektronické komunikace (MS Outlook Express, e-mail, diskusní skupiny a newsgroups) a zásuvné moduly (plug-ins jako jsou například Adobe Acrobat, QuickTime, atp.). Osm lekcí kurzu *Tvorba webových stránek* pomáhá knihovnicím zvládnout tvorbu webových stránek ve FrontPage2000. Součástí tohoto kurzu jsou také základy webového designu a jeho estetiky.

Na podzim roku 2001, poté, co proběhla adaptační fáze, byly litevské a lotyšské kurzy otestovány a vyhodnoceny expertními skupinami z Vilniuské krajské knihovny a z Říšské centrální knihovny. Doba trvání kurzů v Dánsku jsou dva týdny na jednu lekci, takže účastníci dostanou svá osvědčení po kurzu sestávajícím ze čtyř lekcí během dvou měsíců po zahájení. Naše fáze testování byla intenzivnější; účastníci měli jen jeden týden na jednu lekci. Zpětná vazba, kterou jsme získali od účastníků kurzů, byla velmi užitečná pro revizi a úpravy výukových materiálů. S pravidelnými kurzy distančního vzdělávání plánujeme začít na podzim 2002 v rámci našeho programu nepřetržitého odborného vzdělávání.

Distanční vzdělávání: pro a proti

Distanční vzdělávání je interaktivní formou se svými klady a zápory, které musí každá knihovna uvážit při výběru buď tradičních prezenčních a praktických forem vzdělávání, nebo kurzů distančního vzdělávání. V distančním vzdělávání jsou malé cestovní náklady, protože účastníci se setkají jen jednou při jednodenní úvodní schůzce. Dalším pozitivním faktorem je, že rozvrh výuky může být dostatečně pružný, navržený samotnými účastníky: mohou studovat brzy ráno nebo pozdě v noci, mohou se připojit na Internet z domova nebo z pracoviště. Účastníci používají své vlastní počítače a mohou využít pomoc svých instruktorů, např. při nainstalování chybějícího prohlížeče nebo softwaru. Distanční vzdělávání je praktickým učením, což činí kurz pro studenty atraktivnějším a zpravidla také efektivnějším.

Distanční vzdělávání vyžaduje rovněž spoustu sebezákladně a odpovědnosti od každého frekventanta za své vlastní výsledky studia. Pro účastníka však může být značně obtížné poradit si s požadavky souvisejícími s dosti velkým pracovním a studijním zatížením. Proto je velmi důležitý postoj vedení knihoven k distančnímu vzdělávání. Vedoucí pracovníci by si měli uvědomovat jeho specifickou povahu a měli by zaměstnanci, který tento kurz navštěvuje, povolit několik hodin týdně ke studiu.

Ekonomika kurzů distančního vzdělávání

Příprava jedné nové lekce distančního vzdělávání trvá asi 50-60 hodin. 20 hodin je třeba pro revizi a aktualizaci kurzu. Každému účastníkovi kurzu se dostává asistence od lektora, který spotřebuje nejméně půl hodiny na jednoho účastníka a lekci. Na organizaci a administrativní práce spojené s každým novým kurzem je třeba 30 hodin a dalších 7 hodin na zpracování úloh a příkladů ke každé lekci. Celkem je vynaloženo asi 570-590 hodin na vytvoření a první provozování kurzu a 300 hodin na jeho druhé a další opakování. To představuje poměrně podstatnou investici do časových a lidských zdrojů, což činí kurzy distančního vzdělávání dosti nákladnou záležitostí.

Naše předběžné kalkulace kurzů distančního vzdělávání ukazují, že v Litvě může být poplatek za jednoho účastníka a jednu lekci až 20 Euro, tzn. cena za kurz o čtyřech lekcích by byla 80 Euro. V Dánsku je cena vyšší, a to asi 54 Euro za lekci (kurzy jsou zdarma pro knihovníky Århuského kraje). Kurzy Bertelsmannovy nadace mají nižší asistenci lektorů a dávající větší zodpovědnost samotným frekventantům; jejich cena je pouze 75 Euro za čtyři lekce.

Budoucnost

Rozhodnutím litevské vlády z konce roku 2001 jsou všechny litevské veřejné knihovny vybavovány výpočetní technikou a programovým zabezpečením, aby příslušným komunitám mohly nabídnout přístup na Internet prostřednictvím informačních a komunikačních technologií. Pracovníci veřejných knihoven si musí zvyšovat kvalifikaci, aby mohli zprostředkovat vysoce kvalitní elektronické služby a zdroje, a ne pouze provozovat veřejné knihovny jako internetové kavárny. Dnes a pro nejbližší budoucnost je distanční vzdělávání považováno za velmi efektivní způsob zlepšení přístupu k odbornému vzdělání, zabezpečení rovných podmínek pro vzdělání a dosažení vyšší vzdělanosti a profesionality knihovníků.

přeložil Adolf Knoll

*Doc. Dr. Audronė Glosienė
vedoucí katedry knihovnictví na Komunikační fakultě Vilniuské univerzity, místopředsedkyně litevské Asociace knihoven; bohaté přednáškové a školicí aktivity doma i v zahraničí, řada odborných publikací včetně monografií, velké zkušenosti z účasti v evropských programech různého typu.*